Mitropolia Basarabiei: un trecut zbuciumat între fals şi adevăr istoric

Prof. Ştefan Plugaru (Huşi),
Secretar-general A.C.P.B.B. România

Biserica a reprezentat de-a lungul timpului piatra de temelie a societăţii tradiţionale româneşti, reperele social-morale propovădite de aceasta reprezentând o pildă de urmat şi un îndreptar pentru românii din toate timpurile şi provinciile în care aceştia s-au aflat şi se găsesc încă.

Odată cu secularizarea Bisericii, ingerinţele statului şi ale politicului în special s-au făcut simţite în această instituţie spirituală, care a devenit un obiect de manipulare a enoriaşilor, de învrăjbire a acestora conform cu interesele clasei politice.

Pornind de la aceste premise, subiectul tezei de doctorat intitulată „Relaţia Biserica Ortodoxă - Stat în Republica Moldova: aspecte istorice, politice şi misionare", realizată de domnul Romeo Cemîrtan şi îndrumată de Pr. prof. dr. Gheorghe Petraru de la Facultatea de Teologie din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, este unul de extremă actualitate, domnia sa prezentând în această lucrare evoluţia spirituală a românilor din stânga Prutului înainte şi după fatidicul an 1812, când partea răsăriteană a Moldovei istorice a fost anexată la Imperiul ţarist, trecând, mai apoi, prin marea unire din 1918 şi înfiinţarea Mitropoliei Basarabiei ca instituţie ecleziastică a românilor basarabeni, anexarea Basarabiei în fatidicul an 1940, disoluţia bisericii în perioada comunistă şi renaşterea sentimentului religios şi naţional după dispariţia URSS, concretizat în reînfiinţarea Mitropolie Basarabiei. În realizarea studiului autorul afirmă că a ales o „abordare teologică, fundamentată pe principiile specifice domeniului religios, în care a încercat să ţină cont atât de aspectele istorice şi canonice, cât şi aspectele de interferenţă domeniului politic cu cel religios legate de cazul Mitropoliei Basarabiei".

Primul capitol al lucrării se constituie într-o retrospectivă istorică a relaţiei dintre biserică şi stat în spaţiul românesc dintre Prut şi Nistru anterior anului 1812, când acest teritoriu era parte din Moldova istorică, pentru ca cercetarea acestui raport să fie continuată cu perioada în care Moldova pruto-nistreană s-a aflat sub stăpânirea autocrată a ţarilor ruşi. Prin tratatul de Pace de la Bucureşti din 1812 teritoriul dintre Prut şi Nistru a fost anexat de Rusia ţaristă, Turcia cedând acest teritoriu românesc fără nici un drept juridic şi istoric. Prin această „alipire", rezultat al războiului ruso-turc desfăşurat între anii 1806-1812, Imperiul Ţarist s-a apropiat şi mai mult de râvnitul Constantinopol (Istanbul), obiectiv suprem pentru ţarul Petru I şi dinastia Romanovilor, în viziunea cărora Constantinopolul nu era doar un simbol al puterii laice şi politice cât quintesenţa ortodoxiei, el reprezentând esenţa viabilităţii miturilor despre "Moscova – a treia Romă" şi "Rusia – continuatoarea Imperiului Bizantin".

În drumul lor către Constantinopol, Statul Rus şi Biserica Ortodoxă Rusă (care după reforma lui Petru I devenise subordonată statului) şi-au unit eforturile, în ciuda rivalităţilor de altă dată. În consecinţă, Basarabia a devenit o jertfă pe calea expansiunii ruse spre Balcani şi Strâmtori, pentru "eliberarea ortodocşilor de sub păgâni". Până în anul 1812 Basarabia se afla sub ascultarea Mitropoliei Moldovei din Iaşi, care la rândul ei, se afla sub jurusdicţia Patriarhiei din Constantinopol şi cuprindea trei eparhii. Biserica Ortodoxă Rusă şi-a extins jurisdicţia asupra Basarabiei în anul 1812, încălcând canoanele bisericeşti, respectiv canonul 34 apostolic, canonul 8 al Sinodului III Ecumenic, care prevede ca "nici un episcop să nu cuprindă altă eparhie, care nu a fost mai de mult şi dintru început sub mâna lui sau a celor dinaintea lui. Iar dacă cineva a cuprins o eparhie străină şi în chip silnic a pus-o sub stăpânirea lui, pe aceasta să o dea înapoi"; canoanele 13, 21 şi 22 ale Sinodului de la Catargina, precum şi canonul 2 al Sinodului II Ecumenic, care interzic "episcopului unei anumite eparhii să-şi întindă puterea asupra altei eparhii". În consecinţă, **canoanele nu admit cuceriri canonice, ca urmare a unor cuceriri teritoriale,** jurisdicţie canonică instalată ca urmare a unor cuceriri politico-militare, fiind nulă de drept.

Aşadar, Basarabia a devenit după 1812 parte integrantă a Imperiului Ţarist. În curând, limba română a fost înlăturată din instituţiile oficiale, începându-se o politică de rusificare, prin administraţie, şcoală şi Biserică, iar baza socială a acestor măsuri o reprezentau coloniştii neomogeni etnic, cărora li s-au acordat importante privilegii în Basarabia din partea ţarilor ruşi.

Politica de deznaţionalizare şi rusificare a Basarabiei promovată de ţarism, în pofida faptului că a fost bine organizată şi intensă, nu şi-a atins rezultatul scontat, întâmpinând rezistenţă din partea

populației locale majoritare, o mişcarea de renaştere națională care însă nu a cunoscut formele elaborate, bine organizate şi argumentate teoretic ca în celelalte provincii româneşti înstrăinate, având specificul ei, generat de condițiile concret istorice şi, în special, de politica promovată de autoritățile de ocupație. Contribuția şi rolul clericilor în mişcarea de renaştere națională a fost una deosebit de însemnată. În pofida măsurilor de rusificare intensă luate de arhipăstorii ruşi, bisericile şi mănăstirile din Basarabia au rămas centre naționale de cultură, în special ultimele, care prin călugării lor aveau o legătură spirituală extrem de strânsă cu țăranii din masa cărora se ridicaseră, reuşind să păstreze spiritul național în rândurile enoriaşilor români din Basarabia.

Unirea din anul 1918 a concretizat renaşterea spiritului național românesc transpus în plan religios prin crearea Mitropoliei Basarabiei ca instituție ecleziastică reprezentativă a românilor din Basarabia, parte componentă a Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R). Un Congres Extraordinar eparhial, întrunit în iulie 1923, a repetat dorința unanimă a clerului şi mirenilor ca Arhiepiscopia Chişinăului să fie ridicată la treapta de Mitropolie, cu denumirea de Mitropolia Basarabiei, iar cele două noi eparhii basarabene (Episcopia Hotinului şi Episcopia Cetății Albe-Ismail) să rămână episcopii sufragane, legate canonic de acest scaun. Această cerere a fost discutată la Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în noiembrie 1923, constatându-se că „ea poate fi considerată ca şi împlinită prin dispozițiile favorabile care vor fi introduse în proiectul de lege şi în noul statut de organizare a B.O.R.”.

În urma ocupației sovietice din 1940 Mitropolia Basarabiei a fost silită să-şi întrerupă activitatea. În locul ierarhilor români siliți să se refugieze la Bucureşti, noile autorități sovietice au trimis aici, în toamna anului 1940, pe episcopul rus Alexie de Tula, care s-a instalat într-o casă particulară din Chişinău şi a dat imediat dispoziții ca slujbele să se facă în slavoneşte, iar Crăciunul şi celelalte sărbători să se țină după stilul vechi. Activitatea lui s-a redus la viața liturgică şi a rămas la Chişinău până la 24 iunie 1941, când a fost arestat tot de sovietici, decişi să îi facă pe românii basarabeni să înțeleagă „materialismul – ştiințific” ateu comunist.

Relatările martorilor oculari, făcute după mai bine de 50 ani despre faptele sovieticilor în Basarabia sunt zguduitoare. Autoritățile bolşevice au comis multe crime chiar în subteranele Palatului Mitropolitan din Chişinău, unde se aflase Consistoriul Bisericesc şi fabrica de lumânări, iar sovieticii stabiliseră secția de spionaj a N.K.V.D.- ului. Aici s-au găsit şi instrumentele de tortură. La fel, s-au profanat şi clădirile Seminarului şi a Facultății de Teologie, şcolile bisericeşti etc., toate fiind transformate în închisori pentru civili, militari, preoți. Majoritatea bisericilor din Chişinău au fost transformate în depozite, grajduri, săli de spectacole, cinematografe. Crucile de pe turle au fost coborâte, iar cele în relief au fost acoperite cu panouri roşii ce reprezentau secera şi ciocanul sau portretele „mult iubiților conducători sovietici”, I. V. Stalin şi V. I. Lenin.

După eliberarea Basarabiei autoritățile române au reuşit ca până la sfârşitul anului 1943, în pofida greutăților, să fie readuse în funcțiune toate cele 938 biserici existente în Basarabia la 28 iunie 1940, la care s-au adăugat alte 95 locaşuri de cult, construite după restaurarea administrației româneşti. Ca un element inedit, însuşi mareşalul Ion Antonescu a contribuit cu suma de 2.000.000 lei la refacerea unui lăcaş religios, distrus în urma bombardamentelor aviației sovietice.

Capitolul al II-lea este dedicat studiului perioadei de după anul 1989, în care d-l Romeo Cemîrtan tratează renaşterea spirituală şi națională a românilor basarabeni, concretizată în proclamarea independenței Republicii Moldova. În plan spiritual acest fapt s-a concretizat în reactivarea Mitropoliei Basarabiei în anul 1992, mare parte a acestui capitol urmărind şi tratând diferendul dintre Patriarhia Rusă şi Patriarhia Română asupra Mitropoliei Basarabiei, devenită măr al discordiei între cele două instituții ecleziastice. În acest conflict inițiat de Patriarhia rusă au fost atraşi atât clerici cât şi enoriaşi ai celor două mitropolii, unele diferende fiind extrem de violente la adresa preoților şi credincioşilor aparținând Mitropoliei Basarabiei. Fosta guvernare comunistă din Republica Moldova a acționat tacit în favoarea Mitropoliei Moldovei, subordonată Patriarhiei Ruse, refuzând în repetate rânduri să ia în considerare cererile de retrocedare a fostelor proprietăți imobiliare şi funciare care au aparținut Mitropoliei Basarabiei în perioada interbelică. Refuzul de a recunoaşte Mitropolia Basarabiei, tracasările la care aceasta a fost supusă, au adus cazul în atenția organismelor juridice internaționale, în speță C.E.D.O. (Comisia Europeană a Drepturilor Omului), care a obligat în anul 2002 guvernul comunist din Republica Moldova să recunoască existența legală a Mitropoliei Basarabiei.

Anterior, începând cu anul 1989, procesul de destrămare al Uniunii Sovietice a fost prefațat

de atenuarea propagandei antireligioase care a favorizat revitalizarea vieții bisericești, când s-au redeschis biserici, mănăstiri și școli teologice. O parte a preoților basarabeni au participat la acțiunile culturale de renaștere spirituală și națională, împreună cu enoriașii au reușit să restabilească viața bisericească, iar din stranele bisericilor s – a auzit iarăși limba română.

Provocarea și declanșarea conflictului armat din Transnistria începând cu anul 1991 nu a reprezentat decât o "nouă strategie și metodă rusească de a nu-și pierde zona de influență în Balcani", o cale prin care Rusia, succesoare a U.R.S.S., a dorit stoparea revenirii evidente a Basarabiei (cuprinsă parțial în Republicii Moldova) la spațiul românesc. Situația creată între anii 1991 – 1992 a pricinuit grave tensiuni în Republica Moldova atât sub aspect geo-politic cât și în plan spiritual. Criza identității naționale din R. Moldova a fost provocată de politica sovietică imperialistă, care, pentru a justifica anexarea Basarabiei, a creat noțiuni noi de "popor moldovenesc" și "limba moldovenească", diferite de poporul român și limba română, fapt ce contravine datelor istorice și lingvistice.

Dacă din punct de vedere politic a fost impusă păstrarea status – quo-ului în zonă, tocmai datorită acestui conflict armat de pe Nistru, creat, finanțat și încurajat continuu de către Rusia, care a trezit reacții pentru rezolvarea acestuia la nivel european și mondial, care însă tренează până astăzi, realizărea unități cultural – spirituale a Basarabiei (Republica Moldova) cu România părea posibilă prin revenirea Bisericii Ortodoxe din Basarabia sub jurisdicția Patriarhiei Române, conform canonului 34 apostolic. Conștientă despre acest fapt, Patriarhia Moscovei a pornit o serie de "mașinațiuni, în sensul de a stârni pe unii din ortodocșii basarabeni, de a preveni orice apropiere a fostelor Mitropolii ale Chișinăului și Cernăuților de Patriarhia Română. Incidentele sângeroase de pe Nistru și-au găsit astfel un corespondent ecleziastic".

Paralel cu lupta politico-militară purtată de Rusia (Armata a 14-a și clica de la Tiraspol, condusă de Igor Smirnov) cu Republica Moldova, s-au mărit și au devenit mai insistente presiunile și tensiunile venite din partea Patriarhiei Moscovei. În vederea anihilării situației presante, Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul României, adresa o scrisoare Sanctității Sale Alexei al II-lea la 2 aprilie 1992 în care, printre altele, se menționa: "…că nu este momentul potrivit a se lua în discuție problema Bisericii din Moldova, spre a nu se agrava și mai mult situația din regiune" (1, p. 19-20). În ziua următoare, la 3 aprilie 1992 a fost adresat un "Memoriu" din partea a 52 deputați de la Chișinău către Sanctitatea Sa Alexei al II-lea și Prea Fericitul Teoctist în care se cerea "inițierea de urgență a unui dialog între cele două Patriarhii, în stare să refacă unitatea bisericească a poporului român și să așeze pe temeiurile firești raporturile interortodoxe româno-ruse". Dialogul invocat a fost însă ignorat de partea rusă.

Reacția înaltei instituții ecleziastice ruse este ușor explicabilă. După destrămarea U.R.S.S. în 1991, Biserica Ortodoxă Rusă a depus eforturi considerabile pentru a nu urma soarta Imperiului Sovietic. Astfel, s-a creat o situație paradoxală, comparabilă cu prezența militară rusă în noile state independente din lagărul sovietic, în care, pe plan spiritual, un stat străin, cum este Federația Rusă, conduce, prin Patriarhia Moscovei, viața bisericească din spațiul altor state vecine (Ucraina, Belarus, Moldova, Estonia). O astfel de situație reprezintă un amestec flagrant în treburile interne ale statelor respective. Biserica Ortodoxă Rusă își motivează – însă – acest monopol al vieții religioase în fostele republici sovietice prin afirmația că "după destrămarea U.R.S.S., ortodoxia va deveni un nucleu de unitate". Al cui, însă? Sub lozinca unității ortodoxiei nu se înțelege dreapta credință a creștinilor de rit bizantin, ci Biserica Ortodoxă Rusă – "mama spirituală" a popoarelor din Ucraina, Rusia și Moldova.

Patriarhiei Moscovei păstrează, așadar, în plan spiritual față de fostele republici sovietice o poziție imperialistă, conform ideologiei tradiționale ruse: "Moscova – a treia Romă, iar Rusia – succesoarea Bizanțului".

Poziția Patriarhiei Moscovei a fost urmată însă de mulți preoți care, rod al educației regimului sovietic, au rămas docili Moscovei și au ignorat valorile național – spirituale ale „concetățenilor" din R. Moldova. În fruntea lor s-a situat însuși succesorul și continuatorul lui Serapion – P.S. Vladimir. La 7 iulie 1989 la ședința Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse este numit Episcop al Chișinăului și Moldovei P.S. Vladimir (Cantarean). În anul următor,de Paști, este ridicat la rangul de Arhiepiscop. După instalarea în scaunul episcopal, P.S. Vladimir crează anturajul său de preoți, împreună cu care începe să pună în practică planul de distrugere a Bisericii din Basarabia, în favoarea Bisericii Ruse.

În ceea ce privește Mitropolia Basarabiei, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române nu a recunoscut niciodată desființarea ei. Din acest motiv întâistătătorii Bisericii Ortodoxe Române au

inițiat o convorbire frățească cu Biserica Ortodoxă Rusă pentru repararea nedreptății cauzate, pe plan bisericesc şi canonic, de pactul Ribbentrop – Molotov în urma căruia Basarabia în mod forțat a trecut sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei. Însă, această inițiativă a Patriarhiei Române, lansată pe data de 9 aprilie 1992, a fost interpretată de către partea rusă, pe fondul conflictului transnistrean, ca un amestec în jurisdicția sa, şi a dus la tensionarea situației interetnice şi confesionale din Republica Moldova. Pentru a stopa mişcarea națională pro-română în rândul clerului din Republica Moldova, Patriarhia Moscovei a încurajat discriminarea celor care aveau viziuni patriotice şi doreau revenirea Bisericii Ortodoxe din Moldova sub jurisdicția Patriarhiei Române (cazul Episcopului Petru Păduraru). Această atitudine antiromânească a Patriarhiei Moscovei, manifestată indirect prin acțiunile violente ale reprezentanților Mitropoliei Moldovei împotriva "trădătorilor" şi "schismaticilor", a accelerat procesul de reactivare a Mitropoliei Basarabiei.

După reactivarea Mitropoliei Basarabiei la 19 decembrie 1992, politica discriminatorie a Mitropoliei Moldovei față de P.S. Petru Păduraru şi slujitorii săi nu numai că a continuat, ci şi mai mult s-a intensificat, având ca scop discreditarea Patriarhiei Române şi apărarea patrimoniului bisericesc al Patriarhiei Moscovei în R. Moldova. Pentru a argumenta şi a motiva această politică antiromânească, Î.P.S. Vladimir, Mitropolitul Chişinăului şi a întregii Moldove (acest titlu este copiat după modelul rusesc – Alexei al II-lea, Patriarhul Moscovei şi a întregii Rusii), a invocat canoanele bisericeşti: "Orice slujitor al Bisericii trebuie să dispună, pentru a trece din jurisdicția unei Biserici în jurisdicția alteia de o foaie de eliberare de la Patriarhie. Episcopul Petru însă, nu a respectat aceste legi bisericeşti, drept urmare interzicându-i-se să oficieze servicii divine încă de pe timpul subordonării noastre Patriarhiei Moscovei. Cu toate acestea, el a fost primit de Patriarhia Română, ceea ce nu înseamnă atât că au fost încălcate legile Bisericii ortodoxe din Moldova, din Rusia sau România, ci că, în general, Patriarhia Română a încălcat legile Bisericii Ortodoxe Ecumenice (…). Însă, era şi normal ca P.S. Petru să nu ceară foaie de eliberare de la Patriarhia Moscovei, câtă vreme nu există nici o foaie de aderare a Mitropoliei Basarabiei la aceasta, după cum nu există nici un act care să ateste desființarea Mitropoliei respective la o dată anume".

De fapt, divergența canonică dintre cele două Mitropolii constă nu atât în interpretarea canoanelor bisericeşti, cât în diferența de bază a organizării administrative a celor două Mitropolii, subordonate Patriarhiilor diferite. Examinând mai atent Statutul de organizare şi funcționare a Mitropoliei Basarabiei, constatăm că ea acordă o autonomie administrativă reală, oferă o situație stabilă preoților şi posibilități mai largi pentru participarea mirenilor la viața bisericească a eparhiei. Statutul Mitropoliei Moldovei, însă, se caracterizează prin centralism administrativ şi dependența jurisdicțională exagerată față de organismele bisericeşti de la Moscova şi Chişinău, şi aproape că nu oferă garanții pentru exercitarea şi protecția drepturilor religioase ale clerului şi mirenilor. Statutul Mitropoliei Basarabiei cuprinde în cele 135 de articole toate prevederile necesare fazei de organizare şi funcționare a mitropoliei. Statutul Mitropoliei Moldovei cuprinde numai 35 de puncte. În punctul 9 se stabileşte că "în activitatea sa internă, eparhia se călăuzeşte de Statutul Canonic al Patriarhiei Moscovei". În felul acesta Statutul Mitropoliei Moldovei apare ca o completare la Statutul Bisericii Ortodoxe Ruse.

Mitropolia Basarabiei este alcătuită din câteva eparhii care au ca organ de conducere pe un episcop sau arhiepiscop, care se bucură de toate drepturile prevăzute de sfintele canoane. Pe când Mitopolia Moldovei până în 1998 a fost împărțită simbolic în vicariate, conduse de episcop vicar cu număr restrâns de drepturi, de care pot fi lipsiți la dorința întâistătătorului (cum a fost în cazul P.S. Petru, episcop de Bălți, destituit fără temei canonic de către Arhiepiscopul Vladimir la 24 august 1992).

Ierarhii Bisericii Ortodoxe Române se aleg prin vot secret de un colegiu electoral constituit din membrii Adunării Naționale Bisericeşti, împreună cu cei ai Adunării Eparhiale a eparhiei vacante. La ruşi, arhiereul eparhiei este numit de Sf. Sinod al Bisericii Ruse de la Moscova şi de către Prea Sfinția Sa Patriarhul.

În privința clerului, la ruşi preotul paroh este numit în parohie de către arhiereul local, iar la români, preotul este numit la parohie sau se confirmă de către episcop în caz de alegere, la propunerea Consiliului parohial. De asemenea, la ruşi preotul paroh poate fi transferat sau concediat din parohie de către arhiereul eparhiot cu motive sau fără motive, pe când la români episcopul poate suspenda din funcție preotul paroh doar în cazuri de vinovăție gravă, cu dispunerea cercetării acestor cazuri.

Astfel, caracterul mai democratic al Statutului Mitropoliei Basarabiei a fost un argument în

plus care a determinat pe unii dintre preoții Mitropoliei Moldovei să adere la mitropolia pro-română. Conducerea Mitropoliei Moldovei era conştientă de această situație, de aceea, paralel cu reorganizarea Mitropoliei Moldovei şi ridicarea Î.P.S. Vladimir în treapta de mitropolit la 21 decembrie 1992 de către Alexei al II-lea, au fost declanşate de reprezentanții mitropoliei pro-moscovite acțiunile de intimidare pe calea legală, dar şi ilegală în adresa Mitropoliei Basarabiei.

După 14 septembrie 1992, când a fost constituită Adunarea Eparhială a Mitropoliei Basarabiei în frunte cu P.S. Petru, Episcop de Bălți care s-a pronunțat pentru reactivarea Mitropoliei Autonome a Basarabiei (stil vechi) sub jurisdicția Patriarhiei Române, ceea ce şi s-a întâmplat la 19 decembrie 1992. Fiind tratată antidemocratic şi discriminatoriu de către organele de stat, Mitropolia Basarabiei, încă de la sfârşitul anului 1992, şi-a rezervat dreptul de a se adresa la forurile internaționale, inclusiv O.N.U., şi de a solicita ajutorul şi adoptarea de măsuri corespunzătoare pentru lichidarea discriminării suportate.

Ultimul capitol al lucrării tratează diferendul interortodox şi impactul său asupra societății moldovene, autorul identificând o multitudine de cauze ale acestuia: cauze de ordin istoric, național, canonic, economic, politic, geopolitic, cu însemnate consecințe sociale şi religioase. Ele sunt prezentate atât distinct dar şi în contextul afirmațiilor unor înalți clerici ruşi, cum este cazul afirmației patriarhului Moscovei, Chiril, care in august 2010 declara că „Republica Moldova este parte componentă a Sfintei Rusii", afirmație care a bulversat şi a determinat o polemică încinsă în cadrul societății civile. Implicarea capului Mitropoliei Moldovei, Vladimir, în campania politică, oferind sprijin unui personaj controvesat, ex ministru al securității moldovene şi susținător înflăcărat al „identității moldoveneşti", nu este de natură a linişti spiritele.

Deşi imaginează un posibil scenariu de rezolvare a diferendului, făcând apel la deschidere din partea ambelor părți implicate, recte Patriarhia Rusă şi cea română, spre un dialog deschis, „frățesc, în spiritul duhului îngăduinței şi iubirii creştine" autorul este sceptic. Legalizarea Mitropoliei Basarabiei de către Guvernul R. Moldova din 30 iulie 2002, absența diferendelor violente între Mitropolia Moldovei şi Mitropolia Basarabiei, nu presupune automat şi rezolvarea diferendului jurisdicțional dintre Patriarhia Română şi Patriarhia Moscovei. Recunoaşterea de jure de către stat a situației de facto şi intrarea în drepturile depline conform Legii despre Culte din 24 martie 1992 este doar o parte a unui diferend jurisdicțional între cele două Mitropolii şi cele două Patriarhii, care se poate încheia doar prin soluționarea miezului problemei –, care se referă atât la activitatea pastorală, cât şi la împărțirea patrimoniului bisericesc din R. Moldova. Patriarhia Română nu exclude prezența jurisdicțională concomitentă a celor două Mitropolii pe teritoriul R. Moldova, conformă cu canoanele bisericeşti. O astfel de situație este prezentă în Serbia, mai precis, în Banatul Sârbesc, unde Patriarhia Română are o eparhie, iar în România, în Banat, activează o eparhie sârbă. Însă, Patriarhia Moscovei respinge împărțirea jurisdicțională a credincioşilor din R. Moldova pe criterii etnice (conform canonului 34 apostolic), pentru că în acest caz Mitropolia Moldovei ar pierde un număr însemnat de enoriaşi, având jurisdicția numai asupra credincioşilor de origine rusă, ucraineană şi altor minorități etnice dornice să rămână sub ascultarea Patriarhiei Moscovei. În viziunea părții ruse, este de ajuns ca în R. Moldova să fie o singură Mitropolie, cea din jurisdicția sa, iar Mitropolia Basarabiei să aibă un statut onorific, fără a exercita o jurisdicție reală asupra acestui teritoriu, ceea ce contravine atât canoanelor bisericeşti, cât şi dorinței românilor din Republica Moldova de a avea Biserica națională proprie.

Republica Moldova se află după 19 ani de independență şi o lungă perioadă de tranziție la toate nivelele, inclusiv mental, în pragul aderării la Uniunea Europeană, debarasându-se de postura de satelit al Rusiei, moştenitoarea URSS. Să se repete situația din 1992 când Rusia, nemulțumită de apropierea Republicii Moldova față de România, a susținut războiul din Transnistria şi a declanşat diferendul religios legat de reactivarea Mitropoliei Basarabiei. Afirmația patriarhului rus, Chiril, embargoul rus asupra produselor agricole moldoveneşti arată că Rusia nu este deschisă unui dialog sincer în plan religios pentru stingerea diferendului.

Concluzionând, lucrarea de doctorat a domnului Romeo Cemârtan reprezintă un studiu extrem de valoros asupra unor chestiuni delicate de istorie şi teologie ortodoxă, care trebuie imperios publicată într-un tiraj cât mai mare, pentru a fi accesibilă unui public cât mai larg.